

การประเมินผลการเรียนรู้โดยการสังเกตการณ์

รศ.ดร. บุญชม ศรีสะอาด

การเรียนรู้ของมนุษย์อาศัยการสังเกตการณ์ (Observation) เป็นอันมาก มนุษย์ใช้การสังเกตการณ์ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างมากมาย การสังเกตการณ์ช่วยให้ได้พบความจริง ได้ความรู้ เกิดความเข้าใจ เกิดความกระฉ่างแจ้ง ช่วยให้สามารถพัฒนาความรู้ วิชาการต่าง ๆ ผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสังเกต เรียนรู้ และใช้ประโยชน์จากการสังเกตการณ์ ทั้งในขณะที่ดำเนินชีวิต ครอบครัวยุคและในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่การงาน

การสังเกตการณ์เป็นเทคนิคหนึ่งของการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถทำได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ อาจไม่มีรูปแบบที่ตายตัว อาจเป็นแบบมีโครงสร้างหรือไม่มีโครงสร้างก็ได้ จึงจัดว่า เป็นการประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ (Informal) การสังเกตการณ์ช่วยให้ทราบผลของการเรียนการสอนในทันที และมีจุดเด่นที่สำคัญคือช่วยให้ผู้สอนได้แก้ไขสถานการณ์ ปรับปรุงกิจกรรม วิธีสอนได้อย่างทันการ ช่วยให้การสอนมีคุณภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น เป็นการเสริมสานการวัดผลกับการเรียนการสอนตามแนวคิดที่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน ผู้สอนจะสามารถทราบผลการเรียนการสอนโดยสังเกตการณ์ พฤติกรรมการเรียนรู้ การปฏิบัติ (วิธีการ) และผลงาน เป็นสำคัญ ดังจะกล่าวแต่ละด้านตามลำดับ

* รองศาสตราจารย์ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การสังเกตการณ์พฤติกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน อยู่ตลอดเวลา โดยสังเกตการณ์ฟังคำบรรยาย อธิบาย สาธิต การทำกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ ความร่วมมือกับคนอื่น ๆ นิสัย ค่านิยม ฯลฯ ในการสังเกตการณ์พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้น เมื่อผู้สอนสอนนักเรียนเป็นชั้น(สอนทั้งห้อง)อย่างต่อเนื่องก็ต้องสังเกตให้ครบคน ไม่ได้สังเกตเฉพาะคนใดคนหนึ่งหรือเพียงสองสามคน ขณะที่พูดก็ใช้สายตามองไปยังผู้เรียน ถ้าพบพฤติกรรมต่อไปนี้จะชี้ถึงว่าการสอนครั้งนั้นไม่ได้ผล :- ผู้เรียนนั่งหลับ คุยกัน เหม่อลอยหรือคิดในเรื่องอื่น การทำกิจกรรมอื่น ฯลฯ

การที่ผู้เรียนนั่งหลับ แสดงว่าเขาไม่มีความสนใจในการเรียน แต่จะพักผ่อน ไม่รับรู้การเรียนการสอนใด ๆ การสอนครั้งนั้นไม่บังเกิดผลสำหรับนักเรียนคนนั้น ถ้ามีหลายคนชี้ถึงว่าการสอนขาดคุณภาพมาก ควรใช้วิธีป้องกัน เช่น สอนโดยใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ วิธี ใช้อารมณ์ขันช่วย ใช้สื่อการสอนและอุปกรณ์ที่ดึงดูดความสนใจ ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ผู้สอนควรใช้สายตามองให้ผู้ที่จะหลับรู้สึกว่าจะอยู่ในสายตาของผู้สอน ใช้คำถามเพื่อให้เขาได้คิดตอบ

การคุยกัน จะต้องฟังความคิดไปยังเรื่องที่พูดคุย จึงสามารถรู้เรื่องกันได้ เมื่อฟังความคิดไปยังเรื่องที่คุยกันก็จะไม่รับรู้เรื่องที่ผู้สอนกำลังสอน ซึ่งนอกจากชี้ถึงว่าการสอนไม่นำได้ผลแล้ว ถ้าคุยกันด้วยเสียงดังจะรบกวนสมาธิของคนอื่น ถ้าคุยกันนานผู้สอนจะสอนลำบาก ถ้าสังเกตว่ามีการคุยกันหลาย ๆ คู่ ผู้สอนต้องรีบแก้ไขโดยด่วน อย่างไรก็ตามถ้าคุยกันเบา ๆ ในระยะเวลาสั้น ๆ และเป็นเรื่องที่อยู่ในเนื้อหาสาระที่กำลังเรียนหรือเกี่ยวข้อง ถือว่าเป็นเรื่องปกติ ควรป้องกันไม่ให้มีการคุยกันนอกเรื่องโดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่นเดียวกับกรณีป้องกันผู้เรียนนั่งหลับ

การเหม่อลอยหรือคิดในเรื่องอื่น แสดงว่าผู้เรียนสนใจในเรื่องอื่นมากกว่าหรือให้ความสำคัญแก่เรื่องอื่นมากกว่า ซึ่งชี้ถึงว่าการเรียนการสอนในขณะนั้นไม่บรรลุผล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเป็นเนื้อหาและ/หรือวิธีการสอนที่น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ ผู้เรียนรู้เรื่องนั้นมาแล้ว และอาจมีเรื่องที่น่าสนใจมากกว่าหรือจำเป็นต่อการคิดหาคำตอบ คิดแก้ปัญหา ฯลฯ มากกว่า ถ้าพบพฤติกรรม ดังกล่าว ผู้สอนควรใช้วิธีป้องกันเช่นเดียวกับกรณีป้องกันผู้เรียนนั่งหลับ

การทำกิจกรรมอื่นในเวลาเรียน เป็นการใช้เวลาไม่เหมาะสม แสดงว่านอกจากผู้เรียนไม่สนใจในการเรียนเรื่องนั้นแล้ว ยังเห็นว่าควรใช้เวลานั้นทำกิจกรรมอื่นที่สำคัญและจำเป็นมากกว่า นับเป็นการกระทำที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง ไม่เกิดผลดีต่อตนเองและเพื่อนร่วมชั้น เวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากเรื่องที่เรียน ควรทำในเวลาว่างเช่น เลิกเรียน ก่อนเรียน หรือทำกิจกรรมนั้นในวันอื่นหรือในเวลาที่กำหนดไว้สำหรับกิจกรรมนั้น ๆ เป็นต้น ควรหาวิธีป้องกันเช่นเดียวกับกรณีป้องกันผู้เรียน

นั่งหลับ และสร้างบทเรียนที่น่าสนใจและสอดคล้องกับธรรมชาติและแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ของผู้เรียน

การสังเกตการปฏิบัติ ในการดำเนินกิจกรรมใดๆอย่างมีคุณภาพย่อมมีเทคนิคหรือวิธีการปฏิบัติโดยเฉพาะ ซึ่งจะทำให้สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพตามต้องการ ถ้าปฏิบัติไม่ถูกวิธีหรือไม่เหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของกิจกรรมนั้นก็ทำให้ได้ผลที่ต่ำกว่า ขาดความสมบูรณ์ไป การประเมินผลโดยการสังเกตการปฏิบัติเฉพาะอย่างว่าใช้วิธีใดจึงจะเหมาะสม ถูกต้อง และได้ผลดีมากกว่า จะช่วยให้สามารถปรับแก้ไขปรับปรุงจุดบกพร่องหรือความผิดพลาดต่าง ๆ แต่เนิ่น ๆ ก่อนที่จะปล่อยให้กระทำนั้น ๆ ติดเป็นนิสัยที่ยากแก่การแก้ไข ทั้งนี้ก่อนการปฏิบัติจะต้องให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างแจ่มชัดถึงวิธีการที่ถูกต้อง โดยอาจใช้การสาธิตให้ดู แล้วให้ปฏิบัติตาม มีการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) จนสังเกตพบว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสม ถ้ามีทักษะด้วยก็ยิ่งดี ดังจะเห็นได้ชัดจากนักกีฬาทุกประเภท นักดนตรีทุกประเภท ฯลฯ ที่มีความสามารถสูง นักวัดผลบางคนให้ความสำคัญกับวิธีการมาก เพราะเชื่อว่าการใช้วิธีการที่ดี ที่เหมาะสม ย่อมนำไปสู่ผลที่ต้องการ

ในด้านวิธีการซึ่งควรส่งเสริมสนับสนุนก็คือ การริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เรียน ผู้เรียนที่คิดค้นวิธีการใหม่ซึ่งสามารถให้ผลที่ดีเท่าหรือดีกว่าวิธีการเดิมได้ หรือคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ได้ ควรได้รับการยกย่อง ชมเชย จากทั้งครูผู้สอน เพื่อนร่วมชั้นเรียน และชุมชน

การสังเกตผลงาน ผลงานหรือผลผลิต (Product) เป็นเป้าหมายปลายทางที่สำคัญของการเรียนการสอนเท่า ๆ กับวิธีการ หรือสำคัญยิ่งกว่า บางคนเห็นว่าจะใช้วิธีการใด ๆ ก็ได้ที่เป็นวิธีการทางบวก วิธีการที่สร้างสรรค์ ขอให้ได้ผลที่ปรารถนา ไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการที่สั่งสอน ที่นิยมใช้กันทั่วไป การสังเกตผลงานเป็นการพิจารณา ประเมินผลงานที่เกิดขึ้น ซึ่งจะต้องอาศัยเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยนำผลงานไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ซึ่งอาจพิจารณาภาพรวมให้คะแนนหรือจัดอันดับความสำคัญจากภาพรวมทั้งหมด หรือพิจารณาในมิติหรือด้านต่างๆ เช่น *ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์* *ความประณีต* *ความคงทน* *ความกลมกลืน* *ความเป็นเอกภาพ* *ความสมดุลย์* *วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล* *ความเที่ยงตรง* ฯลฯ

ผู้สอนควรตระหนักว่า ถ้าผู้เรียนได้ทำกิจกรรมการเรียนอย่างจริงจัง และต่อเนื่องก็ย่อมเชื่อต่อการบรรลุผลในการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนมีมากมายหลายกิจกรรม ที่สำคัญได้แก่

1. การพูด อ่าน เขียน ท่องจำในเรื่องที่เรียน
2. การซักถาม การตอบคำถาม
3. การอภิปราย ออกความเห็น
4. การทำแบบฝึกหัด

5. การผลิตผลงานต่างๆ เช่นวาดภาพ ปั้น แกะสลัก ประติมากรรม แต่งโคลง กลอน เขียนบทความ ฯลฯ

6. การฝึกปฏิบัติ เช่น นั่งสมาธิ ปลูกต้นไม้ เล่นกีฬา เล่นดนตรี ฯลฯ

ดังนั้นควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่กล่าวมา และใช้การสังเกตการณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู